

เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับมาตร
การใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา พ.ศ. 2549-2552*
Political Economy on Interactions Regarding
the Compulsory Licensing of Drug Paten B.E. 2549 – 2552

พัชรีวรรณ สุวรรณบุญย์

Patchareewan Suwanabun

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Thailand.

Corresponding Author's Email: psuwanabun@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ 1) ศึกษาวิธีการ ขั้นตอน การออกมาตรการตอบโต้ของกลุ่มพลังสังคมโดยมี กลุ่มบริษัทยาข้ามชาติ กลุ่มที่สนับสนุนบริษัทยาข้ามชาติ กลุ่มผู้คัดค้านภายในประเทศไทยที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาได้ว่าเป็นกระบวนการได้แก่ตัวแสดงกลุ่มใดบ้างและมีบทบาทอย่างไรบ้าง 2) ศึกษาวิธีการ ขั้นตอน การออกมาตรการตอบโต้ของกลุ่มพลังสังคมที่มีความพยายามคัดค้านการประกาศที่กระทรวงสาธารณสุขใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มพลังสังคมที่สนับสนุนการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาอย่างไรบ้างและมีการตอบโต้ปฏิสัมพันธ์นั้นอย่างไร โดยการวิจัยเชิงคุณภาพสรุปผลโดยใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ผลงานวิจัยทางด้านกฎหมายและการแพทย์ร่วมกับข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น และการสัมภาษณ์มาสร้างคำอธิบายในลักษณะการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของกลุ่มคัดค้านการประกาศมาตรการซีแอลและกลุ่มสนับสนุนบริษัทที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจการเมืองโดยอิทธิพลของกลุ่มบริษัทเป็นกลุ่มทุนใหญ่ข้ามชาติโดยแบ่งได้ 2 กลุ่มคือกลุ่มทุนบริษัทใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและกลุ่มบริษัทสาขาอยู่ในประเทศไทย แต่เนื่องด้วยระบบการบริหารราชการที่ยังเข้มแข็งในสังคมไทยการบริหารภาครัฐในลักษณะต้องดำเนินนโยบายในสถานะพึ่งพิงฝ่ายทุนเปิดโอกาสทางการค้าการลงทุนโดยการผ่อนปรนมาตรการกฏระเบียบที่เอื้อประโยชน์ โดยการแก้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ดำเนินความสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยและไม่กล้าชี้แจงในความถูกต้องจากปัญหาการเข้าถึงยาภายในประเทศ ขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วมและบูรณาการโดยเห็นได้จากรัฐบาลประเทศไทยในช่วง พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ. 2552 เป็นรัฐบาลที่มาจากกรยึดอำนาจและพยายามอยู่ในอำนาจให้นานที่สุดจึงต้องแสดงท่าทีและบทบาทที่เข้าข้างฝ่ายทุน

คำสำคัญ: การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา; การละเมิดสิทธิบัตรยา; การคัดค้าน

*Received August 3, 2020; Revised August 20, 2020; Accepted October 27, 2021

Abstract

The research article consists of the following objectives: 1) to study the methods and procedures for the issuance of countermeasures by social forces such as multinational pharmaceutical companies, support groups for multinational pharmaceutical companies, and dissident groups within Thailand who object compulsory drug licensing, as well as who these companies represent and their roles; and 2) to study the methods and procedures used by social forces to issue countermeasure in response to the Ministry of Health's declaration on the compulsory drug licensing, as well as their interactions with the social forces that support the compulsory drug licensing and their reactions to those interactions. A qualitative research method was used in this study. To provide explanations in descriptive analysis, the results were summarized using social science theories, legal and medical research, as well as data from preliminary papers and interviews.

From the study, it is found that the political economy is influenced by dissident groups on drug patent compulsory licensing and support groups for pharmaceutical companies, in which the influence of multinational pharmaceutical companies can be divided into two groups: parent companies in the United States of America and subsidiaries in Thailand. However, due to the strong bureaucracy in Thai society, the government administration is forced to implement the policies that depend on the capitalists by expanding trade and investment opportunities through amending the Patent Act to include laws and measures that benefit capitalists. As a result, the government and capitalists have a mutually dependent relationship, and the government is hesitant to address the issue of access to medications within the country, as well as the lack of participation and integration in work. This can be seen in the attitude and position of the Thai government during the years B.E. 2549 – 2552, which sided with the capitalists because it was a government that resulted from the seizure of power, and they intended to keep it for as long as possible.

Keywords: Intellectual Property Infringement; Drug Patent Infringement; Objection

บทนำ

ความไม่เท่าเทียมกันทางสุขภาพในปัจจุบันเป็นหนึ่งในความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่เผชิญกับการตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนเรื่องสุขภาพในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานก่อนการประกาศมาตรการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาองค์การการค้าโลก (WTO) ที่ให้อำนาจแก่ประเทศสมาชิกผลิตหรือนำเข้าผลิตภัณฑ์ยาที่ติดสิทธิบัตรได้หากเกิดวิกฤตด้านสาธารณสุขขึ้นในประเทศหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ การ

เข้าถึงการบังคับใช้สิทธิบัตรในประเทศกำลังพัฒนามีการโต้เถียงอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับความหมายของสิทธิบัตรสำหรับการเข้าถึงยาและปัญหาได้เกิดขึ้นในประเด็นอื่นๆ เกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐเพื่อป้องกันหรือชะลอการแข่งขันปัญหาที่ประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศประสบกับข้อตกลงด้านการค้าเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (ข้อตกลง ทริปส์) เช่น การนำเข้าและใบอนุญาตบังคับใช้นั้นได้เน้นถึงความไม่สมดุลที่เกิดขึ้นจากการขยายสิทธิบัตร การใช้สิทธิบัตรในประเทศกำลังพัฒนาได้ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องผลกระทบของสิทธิบัตรที่มีต่อการเข้าถึงยา ปัญหาที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศประสบในการใช้ประโยชน์จากความยืดหยุ่นที่ระบุไว้ในข้อตกลงทริปส์ (TRIPs) การมีผลใช้บังคับของข้อตกลงการค้าโลก (WTO) ข้อตกลง ทริปส์ (TRIPs) ในปี ค.ศ.1995 เปลี่ยนระบบทรัพย์สินทางปัญญา ระหว่างประเทศ การประสานกันของมาตรฐานทรัพย์สินทางปัญญาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการเพื่อปกป้องการลงทุนในนวัตกรรมการจำกัดความเสี่ยงจากการ “ใช้ฟรี” ที่ไม่ยุติธรรมว่ามาตรฐานเดียวกันนี้ได้ลดความสามารถดั้งเดิมของผู้ผลิตของสินค้าสาธารณะเพื่อสนองความต้องการที่สำคัญของสมาชิกที่มีฐานะด้อยกว่าของสังคมโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

โดยในปี พ.ศ. 2549 – 2552 สถานการณ์ในประเทศไทยต่อสู้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาหรือว่าเรื่องข้อตกลงทางการค้าเสรีเป็นเรื่องที่น่ากังวลมาก โดยจากอดีตประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับแรกใน พ.ศ. 2522 ก่อนหน้าการประกาศใช้จริงได้มีการยกร่างและแก้ไขมาก่อนหน้าแต่แต่ละครั้งสร้างผลสะท้อนต่ออุตสาหกรรมยา ในปี พ.ศ. 2528 สหรัฐอเมริกาเสนอให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเพื่อเป็นข้อแลกเปลี่ยนให้รัฐไทยขยายการคุ้มครองสิทธิบัตรตัวยาและผลิตภัณฑ์จากเดิมที่ประเทศไทยยอมให้มีการจดสิทธิบัตรเฉพาะกระบวนการผลิตยาเท่านั้นและขยายอายุสิทธิบัตรจาก 15 ปี เป็น 20 ปี และได้แก้ไขสำเร็จในปี พ.ศ.2535 แต่ปี พ.ศ. 2537 สหรัฐอเมริกาได้ผลักดันการขยายอายุสิทธิบัตรบรรลุผลสำเร็จในการผลักดันความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าให้อยู่ภายใต้กรอบขององค์การการค้าโลกซึ่งให้การคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ รวมทั้งยาและผลิตภัณฑ์ยาและกำหนดอายุสิทธิบัตร 20 ปี ประเทศไทยซึ่งเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามจึงทำให้คนไทยต้องใช้ยาที่มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ซึ่งมีราคาแพงก่อนเวลาอันควร กรณีดังกล่าวประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาดังนั้นจึงไม่ได้สิทธิดังเช่นประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างประเทศอังกฤษแต่ในกรณีของประเทศไทยจะเป็นเหมือนดังประเทศบราซิลซึ่งถูกกดดันด้วยมาตรการต่างๆ จากต่างประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อมจึงทำให้ประเด็นเหล่านี้จะถูกมองว่าเป็นประเด็นทางการเมืองไปทั้งหมดกลายเป็นการต่อต้านรัฐบาล ล้มล้างรัฐบาล ซึ่งก็จะมีประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาต่อต้านทันทีนอกจากนี้ในขณะที่ฝ่ายของประชาชนลุกขึ้นมาขับเคลื่อนด้านทรัพย์สินทางปัญญา ฝ่ายบริษัทยาข้ามชาติเองก็ไม่น้อยหน้าลุกขึ้นมาเจรจาฝ่ายการเมือง ข้าราชการประจำทำทุกอย่างให้ทุกคนเห็นดีเห็นงามกับข้อตกลง TRIPs-Plus รวมทั้งพยายามนำเงินเข้าไปปลุกระดมประชาชนบางกลุ่มให้ประชาชนกลุ่มนั้นขึ้นมาบอกว่าบริษัทยาข้ามชาติทำดีแล้วและผลิตยาเพื่อคนทั้งโลกโดยไม่นึกถึงส่วนที่บริษัทยาเหล่านั้นค้ากำไรบนความเจ็บป่วยของผู้อื่นและความพยายามที่จะเข้าถึงพวกนักการเมืองที่มีอำนาจในการตัดสินใจเพื่อบอกให้ประชาชนเห็นว่าการเจรจาดังนั้นเป็นประโยชน์กับประเทศทั้งที่แอบแฝงผลประโยชน์ข้ามชาติของตนเองไว้

การประกาศซีแอลในประเทศไทยไม่ใช่ผลพวงของการรัฐประหารเนื่องจากการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมไทยเพื่อแสวงหาทางเลือกในการเข้าถึงยาได้เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานโดยการประกาศใช้มาตรการซีแอลเป็นบทสุดท้ายเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและกลไกระบบเศรษฐกิจและผลกระทบต่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับการประกาศซีแอลในประเทศไทย โดยบริษัทยาข้ามชาติฟาร์มา (PhRMA) สหรัฐฯ, สหภาพยุโรป, องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกและองค์การการค้าโลกเป็นตัวแทนด้านการตลาดในการผลักดันให้เกิดการคุ้มครองระบบทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศต่างๆทั่วโลกและกลุ่มทุนบริษัทยาข้ามชาติอยู่เบื้องหลังการผลักดันเรื่องดังกล่าวเพื่อต้องการจดสิทธิบัตรและขยายเงื่อนไขของการผูกขาดสิทธิบัตรยาให้มีระยะที่ยาวนานเพิ่มขึ้นทำให้พบว่าความพยายามของบริษัทยาข้ามชาติถือเป็นกระบวนการขยายตัวของระบบทุนนิยมโลกในรูปแบบการแสวงหากำไรผ่านธุรกรรมทางการเงินมาเป็นรูปแบบของการผูกขาดองค์ความรู้และการซื้อ-ขายสิทธิบัตรโดยความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวนำมาปรับใช้ในประเทศไทย ระบบตลาดอัตโนมัติในยุคเสรีนิยมใหม่ได้ผูกขาดองค์ความรู้และข้อมูลข่าวสาร ในรูปของระบบทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อแปรเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรธรรมชาติให้ กลายเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคใหม่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ และบริษัทยาข้ามชาติได้ร่วมกันผลักดันให้ประเทศต่างๆทั่วโลกพัฒนาระบบสิทธิบัตรภายในประเทศเพื่อแลกกับผลประโยชน์ด้านการค้ากับสหรัฐฯ สำหรับประเทศไทยกลไกนี้ส่งผลให้รัฐไทย มีพระราชบัญญัติสิทธิบัตรที่เข้มงวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา ก่อนเวลา อันสมควร ด้วยการผลักดันของสมาคมผู้วิจัยและผลิตเภสัชภัณฑ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา และกระทรวงพาณิชย์ ตลอดจนข้าราชการกระแสเก่าในกระทรวงสาธารณสุขและสมาคมพรีมา (PREMA) (Khuangphot, 2008) โดยพบว่ากระบวนการของผู้สนับสนุนบริษัทยาข้ามชาติมีบทบาทในการสนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่มบริษัทต่างชาติพลังสังคมกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 ให้มีการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา กล่าวได้ว่าสมาคมพรีมาได้ทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนของบริษัทยาข้ามชาติที่มีสาขาในประเทศไทยอย่างแข็งขันการรวมตัวนี้เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานในชื่อของพีพีเอซึ่งเป็นพลังสังคมที่มีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนและกดดันให้ รัฐบาลไทยแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา กล่าวได้ว่าพีพีเอหรือพรีมาทำหน้าที่เป็นฝ่ายล็อบบี้รัฐบาลให้แก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 ในขณะที่เดียวกันก็สานสัมพันธ์กับแพทย์ในโรงพยาบาลต่างๆเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจเป็นสำคัญ (Chai Pinit, 2010)

จากข้อมูลที่กล่าวมาทั้งหมดหลังจากการใช้มาตรการใช้สิทธิโดยรัฐของไทยผ่านมา 10 ปี กลุ่มคัดค้านการประกาศมาตรการซีแอลได้คาดหวังบทบาทไปและนิยามกลุ่มดังกล่าวในด้านของงานวิจัยจากในประเทศไทยส่วนใหญ่กล่าวถึงการสนับสนุนการประกาศมาตรการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาโดยไม่มีงานวิจัยใดระบุถึงสาเหตุที่กลุ่มพลังสังคมที่สนับสนุนประโยชน์ของบริษัทยาข้ามชาติหรือบริษัทยาในประเทศไทยที่มีข่าวและมาตรการต่างๆ ในการคัดค้านการประกาศมาตรการซีแอลดังกล่าวมีผลกระทบต่อประเทศไทยและมีผู้ใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคัดค้านกระบวนการประกาศมาตรการซีแอลและแม้ว่าประเทศไทยจะแก้ไขปัญหาการเข้าถึงยารักษาโรคได้จากการซึ่งมีส่วนร่วมในการเรียกร้องการเข้าถึงยามาตลอดเหตุการณ์รัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญแต่เป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 เป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้การประกาศซีแอลเกิดขึ้นได้ในสมัยรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ แต่

กลุ่มผู้คัดค้านอย่างสมาคมพรีมาประเทศไทย กลุ่มบริษัทยาสาขาในประเทศไทย กลุ่มบริษัทยาข้ามชาติ ได้อ่อนกำลังลงหรือมีสาเหตุอื่นใดที่สามารถปล่อยให้ประเทศไทยสามารถประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาได้ อย่างไรก็ตามสาเหตุใดที่ไม่มีบริษัทยาคัดค้านหรือคัดค้านแล้วไม่ประสบผลสำเร็จจนเกิดการเสียผลประโยชน์ของกลุ่มบริษัทยาข้ามชาติ และภายหลังการดำเนินการมาตรการซีแอลในครั้งแรกก็ไม่มีมีการประกาศมาตรการดังกล่าวประสบผลสำเร็จอีกเลย กลุ่มใดขัดขวาง ทัดทาน ยับยั้งกระบวนการดังกล่าวไม่ให้ประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิธีการ ขั้นตอน การออกมาตรการตอบโต้ของกลุ่มพลังสังคมโดยมี กลุ่มบริษัทยาข้ามชาติ กลุ่มที่สนับสนุนบริษัทยาข้ามชาติ กลุ่มผู้คัดค้านภายในประเทศไทยที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาได้อย่างเป็นกระบวนการได้แก่ตัวแสดงกลุ่มใดบ้างและมีบทบาทอย่างไรบ้าง
2. ศึกษาวิธีการ ขั้นตอน การออกมาตรการตอบโต้ของกลุ่มพลังสังคมที่มีความพยายามคัดค้านการประกาศที่กระทรวงสาธารณสุขใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มพลังสังคมที่สนับสนุนการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาอย่างไรบ้างและมีการตอบโต้ปฏิสัมพันธ์นั้นอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

ลำดับขั้นตอนการวิจัยเศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับมาตรการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 เป็นการศึกษาในรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับมาตรการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 โดยศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยศึกษาข้อมูลคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัย ประกอบด้วย ความหมายเศรษฐกิจการเมือง แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนโยบายสาธารณสุขเกี่ยวกับมาตรการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 พร้อมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องซึ่งนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปเป็นประเด็นเศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับมาตรการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552

ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องและการสรุปข้อมูลจากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีและจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, ปาฐกถาและสุนทรพจน์ เอกสารและข้อตกลงในการเจรจาการค้ากับสหรัฐฯ , กฎหมายการค้าของสหรัฐฯ , นโยบายทางการค้าและสาธารณสุขของสหรัฐฯ , และปาฐกถาและสุนทรพจน์ของผู้นำสหรัฐฯ หนังสือ, บทความทางวิชาการ, ข่าวหนังสือพิมพ์ ,และบทความแสดงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล การรวบรวมข้อมูลจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะดังต่อไปนี้ 1. หมวดข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี รายงานการประชุมรัฐสภา เอกสารราชการจาก

กรมเจรจาการค้า กระทรวงพาณิชย์, เอกสารจากกองบรรณสารและห้องสมุด กระทรวงการต่างประเทศ, เอกสารจากกระทรวงการคลัง, รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, ปาฐกถาและสุนทรพจน์ของผู้นำไทย, เอกสารและข้อตกลงในการเจรจาการค้ากับสหรัฐฯ, กฎหมายการค้าของสหรัฐฯ, นโยบายทางการค้าและสาธารณสุขของสหรัฐฯ, และปาฐกถาและสุนทรพจน์ของผู้นำสหรัฐฯ 2. หมวดข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ, บทความทางวิชาการ, วารสารการแพทย์, วิทยานิพนธ์, ข่าวหนังสือพิมพ์, และบทความแสดงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และ 3. หมวดเว็บไซต์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ผลงานวิจัยทางด้านกฎหมายและการแพทย์ร่วมกับข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น หนังสือ วารสาร บทความ หนังสือพิมพ์ และการสัมภาษณ์มาสร้างคำอธิบายในลักษณะการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 กลุ่มพลังสังคมที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 ได้แก่ ตัวแสดงจำนวนหลายกลุ่มโดยนับตั้งแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศใช้มาตรการซีแอลดั่งกล่าวกับยาต้านไวรัสเอชไอวีครั้งแรกเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2549 กับยา “เอฟฟาไวเรนซ์” (Efavirenz) ของบริษัทเมอร์ค ชาร์ป แอนด์ โดร์มจนกระทั่งมีการประกาศใช้กับยาอีก 2 ชนิดคือยาต้านไวรัส “คาเลตตรา” ของบริษัทแอสบอต ลาบอราตอรีส จำกัด และ ยาโรคเส้นเลือดอุดตันหัวใจและสมอง “พลาวิกซ์” ของ บริษัทซาโนซี-ซินเธอลาโบ (ประเทศไทย) จำกัด มีการตอบโต้และกดดันจากกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับมาตรการซีแอลของกระทรวงสาธารณสุข โดยจุดยืนที่ต่างกันระหว่างภาคธุรกิจกับการใช้ยาเพื่อต้องการให้ผู้ป่วยเข้าถึงยารักษาโรคได้มากขึ้น โดยวัตถุประสงค์เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของประเทศไทยและผู้ป่วยในประเทศไทยสามารถเข้าถึงยารักษาโรคได้มากขึ้นก่อนดำเนินการประกาศมาตรการซีแอลได้มีการเจรจากับกลุ่มบริษัทยาข้ามชาติหลายครั้งเพื่อขอลดราคาขายที่นำมาใช้ในประเทศแต่ได้รับคำตอบคือไม่ลดราคา ยา กระทรวงสาธารณสุขแสดงจุดยืนชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวว่าประเทศไทยประกาศมาตรการซีแอลไม่ได้แสวงหากำไรหรือเพื่อการค้าภายในประเทศ นโยบายดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ เมื่อรัฐบาลใช้มาตรการดังกล่าวทั้งโดยทราบดีว่าผลิตภัณฑ์ยาดังกล่าวมีสิทธิบัตรอยู่และดำเนินการออกเอกสารทางราชการแจ้งเจ้าของสิทธิโดยทันทีเป็นการกระทำที่ถูกขึ้นตอนเพียงแต่สิ่งที่กระทรวงสาธารณสุขทำนั้นไม่ได้ตรงตามความต้องการและวัตถุประสงค์ของบริษัทยาข้ามชาติและการแสดงจุดยืนของกลุ่มบริษัทยาข้ามชาติและกลุ่มผู้สนับสนุนบริษัทยาข้ามชาติที่ไม่เห็นด้วยกับการประกาศซีแอลของรัฐบาลด้วยการตอบโต้ดังนี้

การตอบโต้เบื้องต้นรอบแรกหลังการประกาศมาตรการซีแอลจากตัวแทนจำหน่ายและสมาคมบริษัทยาข้ามชาติโดยเริ่มจากกลุ่มธุรกิจยาประกาศมาตรการตอบโต้คือการประกาศทบทวนแผนการลงทุนใหม่ทั้งหมดในประเทศไทยเพื่อทบทวนบรรยากาศการลงทุนในประเทศใหม่บรรดาบริษัทยาทั้งหลายก็ไม่ได้หยุดความเคลื่อนไหวโดยเฉพาะบรรดาบริษัทยาจากสหรัฐฯที่เร่งเจรจาและกดดันรัฐบาลไทยอย่างหนักด้วยแรงกดดันอันมหาศาลของสหรัฐอเมริกาได้ส่งผลทำให้นายกรัฐมนตรีถึงกับต้องเชิญรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

สาธารณสุขเข้าหาหรือเป็นกรณีพิเศษและมีการตำหนิรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในการประชุมคณะรัฐมนตรี

การตอบโต้รอบที่สองในเวลาต่อมา กลุ่มบริษัทยาและผู้สนับสนุนกลุ่มบรรษัทข้ามชาติมีการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลไทยบ่อยครั้ง เช่น คณะทูตประชาคมยุโรปประจำประเทศไทย(อียู)ขอเข้าพบเพื่อหารือเกี่ยวกับมาตรการบังคับใช้สิทธิและการกดดันผ่านทางกระทรวงต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ที่หยิบยกเรื่องของการไม่เคารพทรัพย์สินทางปัญญาถึงขั้นกล่าวหาว่าไทยเป็นผู้ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา และอื่นๆ

การตอบโต้รอบที่สามเป็นกรณีของบริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด มีมติประกาศถอนการขึ้นทะเบียนยาใหม่ 10 ชนิดเพื่อตอบโต้มาตรการซีแอลของรัฐบาลไทยซึ่งหนึ่งในยาสิบชนิดที่ถูกถอนการขึ้นทะเบียนถือว่าการปิดกั้นการเข้าถึงยาที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีโอกาสที่จะได้รับการรักษาทำให้เกิดแรงต่อต้านอย่างมหาศาลซึ่งกระทรวงสาธารณสุขก็ประกาศจุดยืนแข็งกร้าวต่อบริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด ว่าหากไม่ขึ้นทะเบียนยาดังกล่าวกับประเทศไทยกระทรวงสาธารณสุขก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการประกาศบังคับใช้มาตรการซีแอลรอบที่สองโดยมีองค์กรเครือข่ายภาคเอกชนด้านเอดส์ทั่วโลกต่อต้านร่วมอุดมการณ์และประณามการกระทำนี้โดยการเรียกร้องรณรงค์ให้ประชาชนคนไทยเลิกใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด และองค์กรเครือข่ายภาคเอกชนกดดันรวมกลุ่มเดินขบวนชุมนุม ณ ที่ทำการสาขาของบริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด และได้ส่งตัวแทนคือนาย วิรัตน์ ภูระหงส์ประธานเครือข่ายเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ประเทศไทยและอาจารย์จอน อึ้งภากรณ์เดินทางไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของบริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด เพื่อเป็นการกดดันผู้ถือหุ้นใหญ่บริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด เพื่อให้มีการทบทวนนโยบายอีกครั้งเมื่อกลุ่มบริษัทข้ามชาติถูกกดดันจากกลุ่มต่างๆทั่วโลก ทั้งองค์กรอิสระและกลุ่มแพทย์ทั่วโลกจึงลดบทบาทและทบทวนนโยบายเพื่อลดรายจ่ายให้มีราคาต่ำลง

การตอบโต้รอบที่สี่สัญญาณแนวโน้มสถานการณ์ที่เป็นเหตุฉนวนความขัดแย้งเกิดอีกครั้งเมื่อเอกอัครราชทูตสหรัฐฯประจำประเทศไทยและคณะเข้าหารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขชัดเจนว่าต้องการให้ประเทศไทยเจรจากับบริษัทยา ก่อนประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน จากนั้นก็ตามมาด้วยการที่ประธานสภาธุรกิจอาเซียน-สหรัฐอเมริกาพร้อมคณะนักธุรกิจสหรัฐฯ เข้าพบเพื่อหารือเกี่ยวกับมาตรการบังคับใช้สิทธิบัตรยาที่มีสิทธิบัตรโดยแสดงความเป็นห่วงว่าประเทศไทยจะถูกปรับเปลี่ยนขึ้นขึ้นบัญชีเป็นประเทศที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษและสุดท้ายสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาประกาศมาตรการขึ้นเด็ดขาดด้วยการประกาศเลื่อนขึ้นประเทศไทยเข้าเป็นบัญชีประเทศที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2550 ถือว่าเป็นมาตรการขึ้นเด็ดขาดที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุดเพราะกลยุทธ์นี้สร้างความกังวลให้กับรัฐบาลไทยเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยและอาจจะมีมาตรการที่ตอบโต้จากสหรัฐอเมริกาหนักกว่ามาตรการดังกล่าวในอนาคตซึ่งเป็นการกดดันมาที่กระทรวงพาณิชย์เพื่อให้เกิดแรงกดดันภายในประเทศกันเองและกระทรวงพาณิชย์ตอบสนองนโยบายการกดดันดังกล่าวในเวลาต่อมา

วัตถุประสงค์ที่ 2 กลุ่มพลังสังคมที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 มีบทบาทด้านการบังคับใช้สิทธิตามสิทธิบัตรซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายของไทยที่บัญญัติไว้ใน

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 และเป็นไปตามปฏิญญาโดฮาตามข้อตกลง TRIPS ภายใต้ต้องการการค้าโลกที่ให้อำนาจแก่ประเทศสมาชิกผลิตหรือนำเข้าผลิตภัณฑ์ที่ติดสิทธิบัตรได้หากเกิดความจำเป็นเร่งด่วน, เกิดวิกฤตด้านสาธารณสุขขึ้นในประเทศหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์หลังการรัฐประหาร 2549 ภายใต้รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ประเทศไทยได้ประกาศใช้มาตรการซีแอลกับยา 3 รายการเป็นครั้งแรกและจนถึงปัจจุบันยาที่ได้ประกาศมาตรการซีแอลที่ยังคงอยู่ในระบบคือ 1.ยาต้านไวรัสสูตรผสมโลพินาเวียร์และรีโทนาเวียร์ 2.ยาต้านไวรัสเอพฟาไวเรนซ์และ 3.ยาโคลพิโดเกรล นายแพทย์มงคล ณ สงขลา อดีตรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขกล่าวปาฐกถาพิเศษโดยเล่าถึงเกร็ดประวัติศาสตร์การประกาศใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา(มาตรการซีแอล) ในปี พ.ศ. 2549 ว่าสถานการณ์ผู้ป่วยโรคเอดส์ในอดีตมีปัญหาเรื่องการเข้าถึงยาต้านไวรัสในช่วงวิกฤตที่สุดอยู่ในปี พ.ศ. 2540 มีผู้ป่วยโรคเอดส์จำนวนกว่า 5 แสนราย กรณีของบริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส์ จำกัดมีโครงการจะให้ประเทศไทยยกเงินเข้าถึงยา 100 กว่าประเทศที่อยู่ในรายชื่อแต่มีแค่ไม่กี่ประเทศเท่านั้นที่บริษัทแอ็บบอต ลาบอราตอรีส์ จำกัดไปขึ้นทะเบียนยาเพราะหากไม่ขึ้นทะเบียนยาหมายถึงจะไม่สามารถจำหน่ายยาชนิดนั้นในประเทศก็จะทำให้ประชาชนไม่สามารถเอาไปใช้ในการรักษาได้ แม้จะบอกว่าจะมีการบริจาครักษาตามเวลาที่ยาไม่ขึ้นทะเบียนถ้าจะใช้นั้นกระบวนการขั้นตอนยากมากก่อนหน้านี้องค์การหมอไร้พรมแดนประเทศไทยพยายามจะนำเข้ายาต้านไวรัสคาเล็ทราแบบเม็ดแข็งของบริษัทแอ็บบอต ลาบอราตอรีส์ จำกัดซึ่งได้รับบริจาคว่างานองค์การหมอไร้พรมแดนสาขาในนิวยอร์กหากยาชนิดนี้บริษัทแอ็บบอต ลาบอราตอรีส์ จำกัดไม่ขึ้นทะเบียนในประเทศไทยทางประเทศไทยไม่สามารถนำเข้ายาชนิดดังกล่าวมาใช้ได้ได้ฉะนั้นโครงการที่บริษัทยาเสนอนั้นเป็นโครงการแบบภาพพจน์และไม่ตอบคำถามความยั่งยืนเลยในการรักษาชีวิตผู้ป่วย

ในส่วนของคุณะรัฐบาลกลุ่มที่กดดันประกาศมาตรการซีแอลได้แสดงความเห็นในที่ประชุมโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรวมทั้งรัฐมนตรีกระทรวงอื่นๆ แสดงความคิดเห็นเชิงตำหนิมากที่สุดคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศโดยมีท่าทีให้ฝ่ายบริหารของต่างประเทศและให้บริษัทยาว่ากระทรวงดังกล่าวไม่มีความคิดเห็นแบบเดียวกันกับการประกาศมาตรการซีแอลส่วนรัฐมนตรีกระทรวงอื่นก็ไม่ได้แสดงความคิดเห็นใด โดยนายกรัฐมนตรีช่วยแก้ไขหลายประเด็นและเรื่องถ้าไม่มีการประกาศมาตรการซีแอลจะจะทำให้คนไทยเสียชีวิตปีละ 5 หมื่นคนต่อไป ต่อมากระทรวงสาธารณสุขก็เข้าพบเจรจากับที่ประเทศต่างๆ เพื่อชี้แจงกับผู้เกี่ยวข้องทั้งในประเทศฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาโดยไปที่ประเทศฝรั่งเศสก่อนเพื่อขอพบรัฐมนตรีสาธารณสุขของฝรั่งเศสซึ่งเริ่มแรกไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการดังกล่าวแต่เมื่อท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขให้ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายชี้แจงกับนักกฎหมายต่างชาติจนสุดท้ายประเทศฝรั่งเศสต่างพากันยอมรับในการกระทำดังกล่าว

การชี้แจงกับสำนักผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกาคนที่ตำหนิมากที่สุด โดยทีมงานจากประเทศไทยช่วยกันชี้แจงในประเด็นข้อกฎหมายจนกล่าวเสร็จนักกฎหมายสำนักผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกาในที่นั้นไม่มีใครโต้แย้งในเรื่องนี้ท่านทูตวีรชัย พลาศรัย อธิบดี (นักบริหาร 10) กรมสนธิสัญญาและกฎหมายซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในข้อกฎหมายจะทำประโยชน์อย่างมากมายแต่ทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกาไม่ได้ช่วยดำเนินการ

ชี้แจงร่วมกับคณะผู้แทนของกระทรวงสาธารณสุข โดยเข้าใจว่าอาจจะอยู่ในอเมริกาด้วยความยากลำบาก หากยื่นมือมาช่วย

ขณะเดียวกันในการประชุมสำนักผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกาได้มีรัฐมนตรีของสหรัฐฯท่านหนึ่งได้เชิญรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขไปปรึกษาร่วมกันนอกรอบก่อนจะเริ่มประชุมแล้วแสดงความคิดเห็นว่าไม่ว่าผลการเจรจาระหว่างประเทศไทยกับสำนักผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกาจะสรุปอย่างไรแต่ท่านเห็นด้วยกับประเทศไทยและขอให้ประเทศไทยทำแบบนี้ต่อไปในการดูแลประชาชน

วัตถุประสงค์ที่ 3 กลุ่มพลังสังคมที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 มีปฏิกิริยาอย่างไรต่อกลุ่มพลังสังคมที่สนับสนุนการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาโดยวิเคราะห์จากบทบาทจุดยืนและแนวคิดของสหรัฐอเมริกาที่ไม่เห็นด้วยกับมาตรการใช้สิทธิตามสิทธิบัตรยาในการที่ประเทศไทยประกาศมาตรการซีแอลตั้งแต่ปี 2549-2552 ทั้งที่มีฝ่ายที่สนับสนุนการประกาศในครั้งนี้นั้นคือ กลุ่มแพทย์ไร้พรหมแดนในประเทศไทย ในสหรัฐอเมริกาและทั่วโลก กลุ่ม NGO และประเทศที่กำลังพัฒนาอีกหลายประเทศ การที่ประเทศไทยกระทำการดังกล่าวเพื่อให้ผู้ป่วยโรคนี้อาจมีโอกาสได้ใช้ยาที่ราคาไม่แพงในการรักษาอาการต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในประเทศที่เกิดโรคเอดส์ แต่รัฐบาลสหรัฐภายใต้การชักนำของบรรษัทยาระดับโลกกลับมองสวนกระแสโดยประทุ้งว่าไทยละเมิดข้อตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวหาว่าประเทศไทยไม่มีปัญหาการเข้าถึงยาจริงแนวคิดดังกล่าวเป็นเพียงแค่การรักษาผลประโยชน์ของบรรษัทข้ามชาติหรือเพราะเป็นห่วงการกระทำดังกล่าวของประเทศไทยนั้นจะเป็นตัวอย่างที่ประเทศอื่นกระทำตามแบบอย่างจึงตอบโต้ด้วยนโยบายที่ดำเนินการเป็นประจำนั้นคือมาตรการทางการค้ามาตรา 301 ประกาศให้ไทยเป็นประเทศที่ต้องจับตามองเป็นพิเศษ องค์กรผู้บริโภคสหรัฐระบุว่างบประมาณของบริษัทยาชั้นนำที่ใช้งบประมาณในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในแต่ละปีนั้นมากกว่างบวิจัยและพัฒนา ยิ่งไปกว่านั้นยาที่वालงทุนวิจัยค้นคว้าโดยที่อ้างว่าเป็นประโยชน์กับประชาชนโลกนั้นล้วนแล้วแต่เป็นยาเกี่ยวกับโรคหัวใจหรือยาลดความอ้วนซึ่งคำนวณแล้วว่าจะสร้างกำไรมหาศาลให้ผู้ผลิตมากกว่ายาที่จะมารักษาโรคที่มักเกิดขึ้นและระบาดในประเทศโลกที่สาม สิ่งที่ประเทศไทย อินเดีย และบราซิลทำเป็นความพยายามส่งเสริมการเข้าถึงยาของคนในประเทศและก็ได้แตกต่างอะไรกับสิ่งที่สหรัฐอเมริกาหรืออังกฤษก็เคยทำมาก่อนที่จะพัฒนามาจนกระทั่งทุกวันนี้

อภิปรายผลการวิจัย

สิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มคัดค้านการประกาศมาตรการซีแอลและกลุ่มสนับสนุนบริษัทที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจการเมือง โดยอิทธิพลของกลุ่มบริษัทเป็นกลุ่มทุนใหญ่ข้ามชาติ โดยแบ่งได้ 2 กลุ่มคือ กลุ่มทุนบริษัทใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและกลุ่มบริษัทสาขาอยู่ในประเทศไทย โดยปฏิบัติเชิงนโยบายในการผลักดันเพื่อการแสวงหากำไรโดยมีผลต่อการเจรจาการค้าภายในประเทศไทยซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระทรวงพาณิชย์ โดยกลุ่มสนับสนุนมีการเจรจาทางการค้าที่มีอิทธิพลเหนือนโยบายรัฐ เนื่องจากประเทศไทยมีสินค้าส่งออกและนำเข้าจากสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก จากการที่บริษัทยามีอิทธิพลเหนือนโยบายของรัฐ เช่น ในสหรัฐอเมริกาที่มีการผลักดันให้เปลี่ยนอำนาจการใช้มาตรา 301 จากเป็นอำนาจของ

ประธานาธิบดีเป็นอำนาจของผู้แทนการค้า เนื่องจากอำนาจจากประธานาธิบดีต้องอ้างอิงทางการเมืองแต่อำนาจของผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาอ้างอิงการแสวงหาผลกำไรและสะสมทุน โดยพฤติกรรมแสวงหาผลกำไรดังกล่าวพิจารณาจากการที่ผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาใช้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเครื่องมือในการผูกขาดตลาดและใช้วิธีการกดดันประเทศไทยปรับปรุงและแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ใน พ.ศ. 2522, 2528 และ 2535 โดยทุกครั้งมาจากการกดดันมาตรการ 301 ทั้งสิ้น ส่งตัวแทนเดินทางเจรจาเพื่อกดดันทางการค้า หรือการทำการกิจกรรมเสริมสร้างภาพพจน์ โดยองค์การหอไร้พรมแดนถูกเสนอจากบริษัทยาตลอดว่าอย่ารณรงค์ให้ลดราคายาแต่ควรรับการบริจจาคดีกว่า ประเทศเข้าถึงยาได้บริษัทต้องขึ้นทะเบียนยาในประเทศก่อนแต่บริษัทไม่ขึ้นทะเบียนยาประชาชนไม่สามารถเอาไปใช้ในการรักษาได้เป็นวิธีการกดดันประเทศด้อยพัฒนาให้ปรับปรุงและแก้กฎหมายให้เอื้อประโยชน์ในการผูกขาดสินค้าของบริษัทให้ได้ประโยชน์ให้มากที่สุด บริษัทยาจึงจะยอมมาขึ้นทะเบียนยาในประเทศนั้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สอดคล้องกับงานวิจัยของโรเบิร์ต กิลปิน (Gilpin, 2003) ให้คำนิยามเศรษฐศาสตร์ทางการเมืองไว้ว่าเมื่อหน่วยพื้นฐานของการเมืองระหว่างประเทศอันได้แก่รัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐมหาอำนาจในยุคใหม่นี้ยิ่งเห็นได้ชัดกว่ายุคที่ผ่านๆ มาว่า “สถานะการณ์เป็นมหาอำนาจจะเพิ่มพูนขึ้นมาได้มากเฉพาะแก่ชาติที่เป็นผู้นำในทุกขั้นตอนทั้งในด้านการเงินและการจัดการสำหรับที่จะเปลี่ยนความรู้ใหม่เหล่านั้นมาเป็นเทคโนโลยีขั้นสูงเท่านั้นในยุคนี้มีความเป็นไปได้น้อยมากที่ประเทศหรือกลุ่มประเทศใดก็ตาม ซึ่งไม่ได้มีขีดความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นของตนเองจะทำได้สำเร็จถ้าหากต้องการจะขึ้นมามีบทบาทชี้นำในการเมืองระหว่างประเทศ”

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาและต้องพึ่งพาการส่งออกสินค้าไปยังสหรัฐอเมริกาจึงทำให้ต้องกำหนดนโยบายหรือให้อำนาจบริหารแก่กระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการค้า เช่น กระทรวงพาณิชย์ มีมุมมองด้านการค้าของประเทศโดยการส่งออกสินค้าไปสหรัฐอเมริกานั้นมีการเอื้อประโยชน์ทางภาษีกับประเทศไทยในสินค้าบางชนิดแต่นโยบายสิทธิพิเศษทางอัตราภาษีศุลกากรนั้นกลับเป็นกีดกันและเป็นการกดดันสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยเจรจาผลิตภัณฑ์ยาต้องเอื้อประโยชน์ต่อข้อเรียกร้องให้มีการปิดช่องว่างของกฎหมายและปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร เพราะเมื่อประเทศไทยไม่ปฏิบัติตามข้อเรียกร้องดังกล่าวหรือไม่แก้ไขตามข้อเรียกร้องดังกล่าวจะโดนลดสถานะคู่ค้าประเทศที่ถูกขึ้นบัญชีถูกจับตามองเป็นพิเศษหรือถูกตัดสิทธิพิเศษทางอัตราภาษีศุลกากร กระทรวงพาณิชย์จึงมีท่าทีการตอบโต้กระทรวงสาธารณสุขในเรื่องดังกล่าวด้วยท่าทีเข้าข้างสหรัฐอเมริกา เช่น ในขณะที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเดินทางไปเจรจาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เอกอัครราชทูตประเทศไทยประจำสหรัฐอเมริกายังไม่เป็นผู้ดำเนินการเจรจาดังกล่าวเนื่องจากเกรงว่าหลังการเจรจายาจะไม่สามารถประจำอยู่ที่สหรัฐอเมริกาได้อีกต่อไป อิทธิพลการครอบงำจากกลุ่มทุนทำให้นโยบายกระทรวงพาณิชย์ไม่มีอิสระในการบริหารต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งต่างกับกระทรวงสาธารณสุขมีมุมมองการบริหารโดยจุดยืนที่ต่างกันระหว่างภาครัฐกับการใช้ยาเพื่อต้องการให้ผู้ป่วยเข้าถึงยารักษาโรคได้มากขึ้นโดยวัตถุประสงค์เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของประเทศไทยและผู้ป่วยในประเทศไทยสามารถเข้าถึงยารักษาโรคได้มากขึ้นและนโยบายดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงเป็นไปตามทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองที่ผู้วิจัยสรุปไว้ว่า รัฐมีแนวโน้มที่จะต้องพึ่งพาฝ่ายทุนมากขึ้นทั้งนี้เนื่องจากการปรับนโยบายเศรษฐกิจ

ของรัฐและการเติบโตอย่างรวดเร็วของระบบทุนนิยมไทยไม่เพียงแต่จะทำให้ฝ่ายทุนมีอำนาจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจไทยมากขึ้นเท่านั้นแต่ยังนำไปสู่การลดบทบาทรัฐในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจและในการตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ต่อประชาชนและฝ่ายทุนเริ่มกลายเป็นกลุ่มอภิสิทธิ์ชนกลุ่มใหม่ในสังคมไทย โดยสภาพที่รัฐต้องพึ่งพาฝ่ายทุนมากขึ้นและอำนาจทางเศรษฐกิจของฝ่ายทุนที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐต้องเกรงใจฝ่ายทุนขณะที่ฝ่ายทุนก็เรียกร้องมากขึ้น ในระยะหลังๆ จะเห็นได้ว่าฝ่ายทุนเริ่มทวงบุญคุณและเรียกร้องสิทธิและบริการพิเศษจากรัฐอยู่เรื่อยๆ

จากจุดยืนที่ต่างกันจึงเกิดการตอบโต้ประเทศอื่นๆ ที่มีแนวคิดกระทำมาตรการซีแอลในรูปแบบเดียวกับประเทศไทยหลังการประกาศมาตรการซีแอลการตอบโต้จากตัวแทนจำหน่ายและสมาคมบริษัทยาข้ามชาติเริ่มจากกลุ่มธุรกิจยาประกาศชะลอการลงทุนในประเทศไทยเพื่อทบทวนบรรยากาศการลงทุนในประเทศใหม่ การตอบโต้ในกรณีที่บริษัท แอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด มีมติประกาศถอนการขึ้นทะเบียนยาใหม่ 10 ชนิดเพื่อตอบโต้มาตรการซีแอลของรัฐบาลไทยซึ่งหนึ่งในยาสิบชนิดที่ถูกถอนการขึ้นทะเบียนถือว่าการปิดกั้นการเข้าถึงยาที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีโอกาสที่จะได้รับการรักษาทำให้เกิดแรงต่อต้านอย่างมหาศาล ต่อมาการเมื่อเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยและคณะเข้าหารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขชัดเจนว่าต้องการให้ประเทศไทยเจรจากับบริษัทยาก่อนประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาแต่สุดท้ายสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาประกาศมาตรการขึ้นเด็ดขาดด้วยการประกาศเลื่อนขึ้นประเทศไทยเข้าเป็นบัญชีประเทศที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษซึ่งถือว่าเป็นมาตรการที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุดเนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยกระทรวงพาณิชย์ตอบสนองข้อเรียกร้องของการกดดันดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สอดคล้องกับงานวิจัยของเดวิด บาลาม และไมเคิล วีเซท (Balaam, and Veseth, 2001) กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าในแง่เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศและคำจำกัดความจึงเป็นไปได้หลากหลายทาง ในทางหนึ่งอาจหมายถึง ความหมายของเศรษฐศาสตร์ที่คิดรวมเอาปัจจัยด้านอื่นเข้าไปรวมด้วย โดยผู้วิจัยแสดงความคิดเห็นว่าทั้งนี้ฝ่ายทุนอ้างว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูงที่ผ่านมา เกิดจากการกระทำของฝ่ายตนเป็นส่วนใหญ่รัฐนั้นแทบจะไม่มีบทบาทอะไรเลยเพราะฉะนั้นรัฐควรจะให้บริการด้านต่างๆ เป็นพิเศษแก่ฝ่ายทุนรวมทั้งเปลี่ยนแปลงกฎหรือระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตและการค้าเพื่อให้ฝ่ายทุนสามารถขยายขอบเขตการค้าและการผลิตไปได้อย่างกว้างขวางอันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วยจึงทำให้ฝ่ายทุนสามารถทำตนเป็นพันธมิตรกับผู้กุมอำนาจรัฐได้ทุกกลุ่ม หากฝ่ายทุนสามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับรัฐได้ถึงขนาดนี้ ก็ย่อมหมายถึงว่าฝ่ายทุนจะมีอิทธิพลเหนือนโยบายและกลไกรัฐโดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการวิ่งเต้น เจริญต่อรองหรือแม้แต่แสดงบทบาททางการเมืองให้เสียเวลาเพราะไม่ว่ารัฐบาลใดต่างก็ยินดีเป็นพวกเดียวกับฝ่ายทุนทั้งสิ้น

แต่เนื่องด้วยระบบการบริหารราชการที่ยังเข้มแข็งในสังคมไทยมีอุดมการณ์ที่มองเรื่องความมีมนุษยธรรมเป็นที่ตั้งและคัดค้านกระบวนการแสวงหาผลกำไรในมนุษย์ โดยทำที่สุดฝ่ายทุนบริษัทยาข้ามชาติเกิดการขาดเอกภาพในกลุ่มบริษัทยา โดยวิเคราะห์ได้จากหลังการประกาศมาตรการซีแอลผลิตภัณฑ์ยาส่วนใหญ่ที่ประเทศไทยเจรจาชื้อขายมาจาก 3 บริษัทใหญ่ในกลุ่มแต่บริษัทแอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัด เป็นผู้

เสียผลประโยชน์มากที่สุด โดยสุดท้ายบริษัทแอ็บบอต ลาบอราตอรีส จำกัดจึงออกมาตรการกดดันและตอบโต้กลับประเทศไทยอยู่เพียงบริษัทเดียวและเป็นคดีความยาวนานถึง 10 ปีเพียงบริษัทเดียว สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลไทยดำเนินนโยบายโดยมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจและดึงเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและเน้นอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงเป็นหลัก ซึ่งเป็นเป้าหมายเดียวกับกลุ่มบริษัทข้ามชาติที่ต้องการแสวงหากำไรจากอุตสาหกรรมยาโดยมีเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเครื่องมือผูกขาดตลาด

การบริหารภาครัฐในลักษณะต้องดำเนินนโยบายในสถานะพึ่งพิงฝ่ายทุนเปิดโอกาสทางการค้าการลงทุน โดยการผ่อนปรนมาตรการกฏระเบียบที่เอื้อประโยชน์และเมื่อต้องตอบโต้เกี่ยวกับมาตรการซีแอลที่ประเทศไทยทำไม่ขัดต่อกฎหมายหรือกระทำลงไปโดยไม่ได้แสวงหาผลกำไรแต่เกิดจากปัญหาการเข้าถึงยาภายในประเทศ ขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วมและบูรณาการโดยเห็นได้จากท่าทีของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่มีต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขรัฐบาลประเทศไทยในช่วง พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ. 2552 เป็นรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจและพยายามอยู่ในอำนาจให้นานที่สุดจึงต้องแสดงท่าทีและบทบาทที่เข้าข้างฝ่ายทุน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรนำแนวคิดและวิเคราะห์จากกระบวนการและวิธีการของกลุ่มพลังสังคมที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรเป็นมาตรการใช้การกำหนดนโยบายของประเทศไทยเพื่อลดราคาที่มีราคาสูงทุกผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการลดภาระงบประมาณที่สนับสนุนราคาขายที่มีราคาแพงจนเกินไป

1.2 ควรนำแนวคิดและวิเคราะห์จากกระบวนการและวิธีการของกลุ่มพลังสังคมที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 กำหนดมาตรการในการลดบทบาทของกลุ่มพลังสังคมที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตร

1.3 ควรนำแนวคิดและวิเคราะห์จากกระบวนการและวิธีการของกลุ่มพลังสังคมที่คัดค้านการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ถึง พ.ศ.2552 กำหนดมาตรการป้องกันการตอบโต้ต่อกลุ่มพลังสังคมที่สนับสนุนการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทำงานวิจัยหรือคิดและวิเคราะห์เหตุผลหลังจากปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นไปว่าเหตุใดไม่สามารถประกาศมาตรการซีแอลในประเทศไทยได้อีกเลยมาจนถึงปัจจุบันทั้งที่มีรูปแบบและวิธีการเป็นต้นแบบเป็นเครื่องมือในการใช้งานเกี่ยวกับนโยบายมาตรการซีแอล

2.2 ควรมีการวิเคราะห์วาระนโยบายของคณะรัฐบาลไทยในการนำวาระเข้าสู่วาระนโยบายในการประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรเพื่อประโยชน์ของประเทศไทยในอนาคต

References

- Khuanphot, C. (2008). *Compulsory licensing measures with drug access problems: Considerations on international law and agreements*. Bangkok: Thammasat University Press.
- Chai Pinit, C. (2010). *Political Economy of Intellectual Property Policy: A Case Study of the Use of Patent Rights in Thailand*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Balaam, D. N., & Veseth, M. (2001). *Introduction to International Political Economy*. New Jersey: Pearson Education.
- Robert Gilpin. (2003). *The Nation-State in the Global Political Economy in The Global Transformations Reader: An Introduction the Globalization Debate*. (2rd ed.). McGraw Cambridge: Polity Press.